

Το ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνια

Φωτεινή Λιάση
Πανεπιστήμιο Πατρών

Περίληψη

Η εργασία αποσκοπεί στην ανάλυση του ζητήματος της ακαδημαϊκής αναγνώρισης μέσω της μελέτης της Σύμβασης της Λισσαβόνας και των Υπουργικών Ανακοινωθέντων της Διαδικασίας της Μπολόνια, δεδομένου ότι η Σύμβαση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Διαδικασίας. Παρακολουθείται η διαχρονική εξέλιξη της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό χώρο, τόσο από τις πολιτικές που εφαρμόζαν οι Υπουργοί Παιδείας των κρατών μελών της ΕΟΚ μέχρι την υπογραφή της Σύμβασης της Λισσαβόνας, όσο και στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνια (από το Ανακοινωθέν της Μπολόνια του 1999, μέχρι το πιο πρόσφατο Ανακοινωθέν του Ερεβάν το 2015). Κατ' αρχάς, το εν λόγω ζήτημα αναλύεται σε δύο κεφάλαια. Αρχικά, το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται τις αρχές στις οποίες στηρίζεται η Σύμβαση της Λισσαβόνας για την επίτευξη μιας δίκαιης, αμοιβαίας και αυτόματης ακαδημαϊκής αναγνώρισης. Ακολούθως, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι πολιτικές που αναπτύσσει η Διαδικασία της Μπολόνια για τον ίδιο σκοπό, όπως αυτές διακρίνονται στα Υπουργικά Ανακοινωθέντα. Τέλος, η εργασία καταλήγει με τη θέση ότι αν και η επίτευξη της ακαδημαϊκής αναγνώρισης προσφέρει ποικίλα οφέλη στις χώρες της Ευρώπης, υπάρχουν ακόμη πολλά εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν με κοινή προσπάθεια και εποικοδομητική συνεργασία.

Λέξεις κλειδιά

Ακαδημαϊκή αναγνώριση, Σύμβαση της Λισσαβόνας, Διαδικασία της Μπολόνια, Υπουργικά Ανακοινωθέντα.

Abstract

The paper aims to analyze the issue of academic recognition through the study of the Lisbon Convention and the Ministerial Communications of the Bologna Process, as the Convention is an integral part of the Process. The evolution of academic recognition in the European region is being monitored over time,

both by the policies implemented by the Ministers of Education of the Member States of the EEC until the signing of the Lisbon Convention and in the context of the Bologna Process (since the 1999 Bologna Communiqué, until the latest Yerevan Communiqué in 2015). In principle, this issue is dealt with in two chapters. Firstly, the first chapter deals with the principles underpinning the Lisbon Convention to achieve a fair, reciprocal and automatic academic recognition. Subsequently, the second chapter analyzes the policies developed by the Bologna Process for the same purpose as these are distinguished in the Ministerial Communiqué. Finally, the work concludes with the view that although the achievement of academic recognition offers a variety of benefits to the countries of Europe, there are still many obstacles that need to be overcome by joint efforts and constructive cooperation.

Key words

Academic recognition, Lisbon Convention, Bologna Process, Ministerial Communications.

Εισαγωγή¹

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το σύνθετο και μείζονος σημασίας ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό χώρο βάσει δύο κύριων πηγών αναφοράς: το κείμενο² της Σύμβασης για την Αναγνώριση των Τίτλων Σπουδών που αφορούν την Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη³ (Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region), γνωστή ως Σύμβαση της Λισσαβόνας, και τα Υπουργικά Ανακοινωθέντα⁴ της Διαδικασίας της Μπολόνια. Μάλιστα, η ακαδημαϊκή αναγνώριση συνιστά τη γενεσιουργό αιτία της Σύμβασης της Λισσαβόνας και μια από τις κεντρικές επιδιώξεις και πυρήνα ανάπτυξης πολιτικών στη Διαδικασία της Μπολόνια.

---

¹Το κείμενο αυτό εκπονήθηκε ως εργασία στο πλαίσιο του διαπανεπιστημιακού διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Πολιτική Ανώτατης Εκπαίδευσης: Θεωρία και Πράξη» (MaHer) υπό την επίβλεψη του Ανδρέα Βασιλόπουλου. Η παρούσα εκδοχή του κειμένου είναι μετάπλαση του αρχικού κειμένου.

²Βλ. το κείμενο της Σύμβασης της Λισσαβόνας:

(http://media.ehea.info/file/Lisbon_Recognition_Convention/04/5/Lisbon_Recognition_Convention_579045.pdf).

³Αν και η Ευρώπη αποτελεί την κύρια περιοχή εφαρμογής της Σύμβασης, αρκετά κράτη που δεν ανήκουν γεωγραφικά στην Ευρωπαϊκή ήπειρο αλλά είναι μέλη της UNESCO, προσκλήθηκαν να υιοθετήσουν τη Σύμβαση, (<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800ccde6>), όπως οι Η.Π.Α, η Αυστραλία, το Καζακστάν, αποκτώντας έτσι η Σύμβαση διεθνή εμβέλεια.

⁴Βλ. τα Υπουργικά Ανακοινωθέντα: (<http://www.ehea.info/pid34363/ministerial-declarations-and-communications.html>).

Στον Ευρωπαϊκό χώρο υπάρχουν δύο είδη αναγνώρισης: η ακαδημαϊκή (academic recognition) και η επαγγελματική (professional recognition). Η ακαδημαϊκή αναγνώριση αναφέρεται στην αναγνώριση που ζητείται για τον σκοπό της συνέχισης των σπουδών, ενώ η επαγγελματική αναγνώριση εξυπηρετεί την είσοδο στην αγορά εργασίας (The European Recognition Manual for Higher Education Institutions, 2016:19).

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή, η επαγγελματική αναγνώριση των τίτλων⁵ και των περιόδων σπουδών απασχόλησε από πολύ νωρίς τους Υπουργούς Παιδείας της ΕΟΚ, καθώς η ίδρυση μιας ενιαίας εσωτερικής αγοράς προϋπέθετε, συν τοις άλλοις, την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, εργαζομένων και σπουδαστών (Μουαμελετζή, 1997:183). Μάλιστα, η Κοινότητα τόνιζε πάντα και προωθούσε την διάσταση της αναγνώρισης των τίτλων τόσο για ακαδημαϊκούς όσο και για εργασιακούς σκοπούς. Ωστόσο, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 άρχισαν να υλοποιούνται προτάσεις για την αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών μεταξύ των κρατών μελών της ΕΟΚ από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με την έκδοση σχετικών ψηφισμάτων, και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω της προώθησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων και κυρίως του Erasmus. Το πρόγραμμα Erasmus συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην εξοικείωση των ιδρυμάτων με την αναγνώριση των περιόδων σπουδών, όπως και τα κοινά προγράμματα με την αναγνώριση των τίτλων σπουδών μεταξύ των χωρών της Κοινότητας. Η ποικιλομορφία όμως των εκπαιδευτικών συστημάτων σε συνδυασμό με την ύπαρξη πολλών ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, πιστοποιημένων και μη και η απουσία ενός ενιαίου συστήματος αξιολόγησης της παρεχόμενης εκπαίδευσης, είχαν ως αποτέλεσμα την όξυνση της καχυποψίας των χωρών και την επιβολή εμποδίων από μέρος τους σχετικά με την αναγνώριση των ξένων τίτλων σπουδών. Το Συμβούλιο της Ευρώπης για να δώσει

---

⁵Η Σύμβαση της Λισσαβόνας ορίζει ως τίτλους σπουδών κάθε πτυχίο, δίπλωμα ή άλλο πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους (κράτος) και βεβαιώνει την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος ανώτατης εκπαίδευσης και κάθε δίπλωμα ή άλλο πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους, το οποίο βεβαιώνει την επιτυχή ολοκλήρωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος και δίνει στον κάτοχο του διπλώματος το δικαίωμα να γίνει αποδεκτός στην ανώτατη εκπαίδευση ενός άλλου Μέρους (Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region, 1999).

λύση στο πρόβλημα της μη ακαδημαϊκής αναγνώρισης, που είχε προκύψει, ανέλαβε την πρωτοβουλία μαζί με την UNESCO για την σύνταξη και υπογραφή μιας Σύμβασης, που θα δέσμευε νομικά τα κράτη μέλη της και θα προωθούσε την αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών (Ασδεράκη, 2008:368-371).

Η Σύμβαση που δημιουργήθηκε είναι αυτή της Λισσαβόνας, στις 11 Απριλίου του 1997. Μάλιστα, δύο χρόνια αργότερα, στις 19 Ιουνίου του 1999 υπογράφεται και η Διαδικασία της Μπολόνια, μια από τις βασικές προτεραιότητες της οποίας είναι η προώθηση της ακαδημαϊκής αναγνώρισης. Γίνεται εμφανές, λοιπόν, ότι στο πέρασμα του χρόνου αναπτύχθηκαν πολλές και σημαντικές πολιτικές σχετικά με την προώθηση του ζητήματος της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό χώρο δίδοντας, δικαίως, στο ζήτημα αυτό διάσταση μείζονος σημασίας. Μάλιστα, η ακαδημαϊκή αναγνώριση προωθεί την κινητικότητα και έτσι, ενισχύεται η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας (Μουαμελετζή, 1997:193), προωθείται η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και διευκολύνεται η ισχυροποίηση της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης, καθώς και η διεθνοποίησή της, αφού οι ευρωπαϊκοί τίτλοι και οι περίοδοι σπουδών αναγνωρίζονται κι από χώρες εκτός Ευρώπης (Ασδεράκη, 2008:379). Επίσης, η αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη των κρατών της Ευρώπης (Hargreaves, χ.χ:3), τα οποία σήμερα βιώνουν μια ισχυρή οικονομική κρίση.

Στη συνέχεια της εργασίας αναλύονται, αρχικά, η δομή, η φιλοσοφία και οι αρχές της Σύμβασης της Λισσαβόνας και στη συνέχεια εξετάζονται η σχέση της Σύμβασης με τη Διαδικασία της Μπολόνια, όσον αφορά το ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης, και οι πολιτικές που αναπτύσσει η Διαδικασία για την προώθησή της.

Η Σύμβαση της Λισσαβόνας

Η Σύμβαση για την Αναγνώριση των Τίτλων Σπουδών που αφορούν την Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη (Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region), γνωστή ως Σύμβαση της Λισσαβόνας (Lisbon Recognition Convention), είναι μια διεθνής σύμβαση που υλοποιήθηκε από το

Συμβούλιο της Ευρώπης (Council of Europe) σε συνεργασία με την UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Η Σύμβαση υπεγράφη στις 11 Απριλίου του 1997 στη Λισσαβόνα, στην Πορτογαλία, και τέθηκε σε ισχύ δύο χρόνια αργότερα, την 1^η Φεβρουαρίου 1999. Έχει κυρωθεί από όλες σχεδόν τις χώρες που είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (45 από τις 47)⁶, καθώς κι από χώρες που δεν είναι μέλη του Συμβουλίου, αλλά είναι μέλη της UNESCO, όπως η Αυστραλία, το Ισραήλ, η Λευκορωσία, το Καζακστάν, η Νέα Ζηλανδία, ο Καναδάς, οι ΗΠΑ, το Τατζικιστάν και η Κιργιζία⁷.

Η Σύμβαση της Λισσαβόνας αποτελεί τη βάση και καθορίζει τα πρότυπα για τις διαδικασίες αναγνώρισης στον Ευρωπαϊκό χώρο (The European Recognition Manual for Higher Education Institutions, 2016:15) διατηρώντας, παράλληλα, διεθνή εμβέλεια καθώς έχει υπογραφεί κι από κράτη που βρίσκονται εκτός Ευρώπης. Αποτελεί, «ένα νομικώς δεσμευτικό κείμενο για τις εθνικές αρχές ή τα ιδρύματα που λαμβάνουν τις αποφάσεις για την αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών» (Ασδεράκη, 2008:372).

Η Σύμβαση αποτελείται από 11 μέρη (Sections). Στο πρώτο μέρος (Section I- Definitions) παρουσιάζονται οι ορισμοί που δίνει η Σύμβαση σε δεκατέσσερις όρους, όπως φαίνονται στον πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 1). Οι ορισμοί αυτοί αποτελούν την εννοιολογική βάση στην οποία στηρίζεται η ακαδημαϊκή αναγνώριση.

---

⁶Από τις χώρες που είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, μόνο η Ελλάδα και το Μονακό δεν έχουν κυρώσει τη Σύμβαση (http://ecahe.eu/w/index.php/Lisbon_Recognition_Convention).

⁷Βλ. πλήρη λίστα με τα κράτη μέλη της Σύμβασης: (<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/165/signatures>).

Επίσης, η Σύμβαση έχει κυρωθεί και από το Βατικανό, που δεν είναι μέλος ούτε του Συμβουλίου της Ευρώπης ούτε της UNESCO (https://en.wikipedia.org/wiki/Member_states_of_UNESCO). Για το λόγο αυτό, στο κείμενο της Σύμβασης της Λισσαβόνας, τα κράτη που την έχουν κυρώσει αναφέρονται ως Μέρη (Parties) της Σύμβασης.

Πίνακας 1: Οι όροι και οι ορισμοί τους όπως δίδονται στο πρώτο μέρος (Section I) της Σύμβασης της Λισσαβόνας

Όροι (terms)	Ορισμοί (definitions)
1. Access to higher education (πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση).	Το δικαίωμα των προσοντούχων υποψηφίων να κάνουν αίτηση κι αυτή να ληφθεί υπόψη για την εισαγωγή τους στην ανώτατη εκπαίδευση.
2. Admission to higher education institutions and programmes (εισαγωγή σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και προγράμματα).	Η αποδοχή των προσοντούχων υποψηφίων να πραγματοποιήσουν σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση σε ένα συγκεκριμένο ίδρυμα και/ή σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα.
3. Assessment of institutions or programmes (αξιολόγηση ιδρυμάτων ή προγραμμάτων).	Η διαδικασία για τον καθορισμό της εκπαιδευτικής ποιότητας ενός ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης ή προγράμματος.
4. Assessment of individual qualifications (αξιολόγηση των ατομικών τίτλων σπουδών).	Η γραπτή αξιολόγηση των ξένων τίτλων σπουδών που κατέχει ένα άτομο από την αρμόδια αρχή.
5. Competent recognition authority (αρμόδια αρχή αναγνώρισης).	Ένα σώμα επίσημα επιφορτισμένο με τη διατύπωση δεσμευτικών αποφάσεων σχετικά με την αναγνώριση των ξένων προσόντων.
6. Higher education (ανώτατη εκπαίδευση).	Όλοι οι τύποι των προγραμμάτων σπουδών ή ομάδων προγραμμάτων σπουδών κατάρτισης ή κατάρτισης για έρευνα στο μετά-δευτεροβάθμιο επίπεδο, που είναι αναγνωρισμένοι, από τις αρμόδιες αρχές ενός Μέρους, ότι ανήκουν στο δικό του σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης.
7. Higher education institution (ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης).	Μια «εγκατάσταση» (establishment) που παρέχει ανώτατη εκπαίδευση και έχει αναγνωριστεί από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους, ότι ανήκει στο δικό του σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης.
8. Higher education programme (πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης).	Ένα πρόγραμμα σπουδών το οποίο αναγνωρίζεται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους ότι ανήκει στο δικό του σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης και η ολοκλήρωσή του παρέχει στο φοιτητή προσόντα ανώτατης εκπαίδευσης.
9. Period of study (περίοδος σπουδών).	Κάθε μέρος ενός προγράμματος ανώτατης εκπαίδευσης, το οποίο έχει αξιολογηθεί και τεκμηριωθεί και, ενώ δεν αποτελεί ένα πλήρες πρόγραμμα σπουδών από μόνο του, αντιπροσωπεύει μια σημαντική απόκτηση γνώσεων ή δεξιοτήτων.

10. Higher education qualification (τίτλος σπουδών της ανώτατης εκπαίδευσης).	Κάθε πτυχίο, δίπλωμα ή άλλο πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους και βεβαιώνει την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος ανώτατης εκπαίδευσης.
11. Qualification giving access to higher education (τίτλος σπουδών που δίνει πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση).	Κάθε δίπλωμα ή άλλο πιστοποιητικό που εκδίδεται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους, το οποίο βεβαιώνει την επιτυχή ολοκλήρωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος και δίνει στον κάτοχο του διπλώματος το δικαίωμα να γίνει αποδεκτός στην ανώτατη εκπαίδευση ενός άλλου Μέρους.
12. Recognition (αναγνώριση).	Μια επίσημη αναγνώριση από την αρμόδια αρχή της αξίας ενός ξένου τίτλου σπουδών με σκοπό την πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ή/και επαγγελματικές δραστηριότητες.
13. General requirements (γενικές απαιτήσεις).	Προϋποθέσεις που πρέπει σε κάθε περίπτωση να πληρούνται για την πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ή σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο αυτής ή για την απονομή ενός τίτλου σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης ενός συγκεκριμένου επιπέδου.
14. Specific requirements (ειδικές απαιτήσεις).	Προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται επιπρόσθετα με τις γενικές, για την αποδοχή σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης ή για την απονομή ενός συγκεκριμένου τίτλου σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης σε ένα συγκεκριμένο πεδίο μελέτης.

Πηγή: Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region.

Παρατηρείται από τον παραπάνω πίνακα ότι η ακαδημαϊκή αναγνώριση δεν δίνει μόνο τη δυνατότητα πρόσβασης (access) στην ανώτατη εκπαίδευση ενός Μέρους της Σύμβασης, αλλά και τη δυνατότητα εισαγωγής (admission) σε αυτή. Έτσι, ένας προσοντούχος υποψήφιος έχει το δικαίωμα αφενός να αιτηθεί την εισαγωγή του σε ένα ίδρυμα ή πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης ενός Μέρους της Σύμβασης και αφετέρου η αίτησή του να γίνει αποδεκτή και να εισαχθεί στο συγκεκριμένο ίδρυμα ή πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης για να φοιτήσει εκεί.

Επίσης, παρατηρείται ότι το κάθε Μέρος της Σύμβασης ορίζει τι συνιστά ανώτατη εκπαίδευση στην επικράτειά του και έτσι μπορεί να διαφέρει το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης από Μέρος σε Μέρος.

Ακόμα, παρατηρείται ότι στη Σύμβαση αναγνωρίζονται δύο κατηγορίες τίτλων σπουδών: τα πτυχία που δίδονται από ένα ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης μετά την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος σπουδών και τα διπλώματα που δίδονται από την αρμόδια αρχή ενός Μέρους, έπειτα από την επιτυχή ολοκλήρωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, και δίνουν το δικαίωμα πρόσβασης (access) στην ανώτατη εκπαίδευση ενός άλλου Μέρους. Συνεπώς, στη Σύμβαση καλύπτεται η αναγνώριση της τυπικής (formal) εκπαίδευσης, με την αναγνώριση των πτυχίων που παρέχονται από ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και της μη τυπικής εκπαίδευσης (non-formal) με την αναγνώριση των διπλωμάτων που δεν παρέχονται από πιστοποιημένους φορείς εκπαίδευσης.

Τέλος, σύμφωνα με τον ορισμό της Σύμβασης, η αναγνώριση των τίτλων σπουδών αποκτά διττό χαρακτήρα καθώς εξυπηρετεί τόσο εκπαιδευτικούς όσο και επαγγελματικούς σκοπούς. Πιο συγκεκριμένα, οι πτυχιούχοι ενός Μέρους της Σύμβασης έχουν τη δυνατότητα αφενός να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή να ολοκληρώσουν μια περίοδο σπουδών σε ένα ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης ενός άλλου Μέρους και αφετέρου να εισαχθούν στην αγορά εργασίας.

Στο δεύτερο μέρος (Section II- The competence of authorities) της Σύμβασης παρουσιάζονται οι αρμοδιότητες των αρχών του κάθε Μέρους, που λαμβάνουν τις αποφάσεις για την αναγνώριση των ξένων τίτλων σπουδών, οι οποίες είναι καταρχήν δύο: να συμμορφώνονται στις διατάξεις της Σύμβασης και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της εφαρμογής της Σύμβασης στην επικράτειά τους⁸.

Το τρίτο μέρος της Σύμβασης (Section III- Basic principles related to the assessment of qualifications) αφορά στις βασικές αρχές, στις οποίες πρέπει να στηρίζονται οι αρμόδιες αρχές κάθε Μέρους, προκειμένου να αξιολογήσουν τους ξένους τίτλους σπουδών. Η αξιολόγηση θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της μη διάκρισης, της διαφάνειας και της σωστής και επαρκούς πληροφόρησης. Συγκεκριμένα, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να

---

⁸ Μάλιστα, το γεγονός ότι σε αυτό το μέρος της Σύμβασης αναφέρεται δύο φορές η φράση «*shall take the necessary measures to ensure the implementation of its provisions on its territory*» και μία φορά η φράση «*shall take all possible steps to encourage the favorable consideration and application of its provisions*», δείχνει τη σπουδαιότητα που έχει για τη Σύμβαση η διασφάλιση της ακριβούς και καθολικής εφαρμογής της από τα Μέρη της.

αξιολογούν τους ξένους τίτλους και τις περιόδους σπουδών μόνο στη βάση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που έχουν αποκτήσει με την κατοχή του συγκεκριμένου τίτλου σπουδών (Article III.1) και να μην γίνονται διακρίσεις (φυλετικές, εθνικές, θρησκευτικές, πολιτικές) εις βάρος της δίκαιης αναγνώρισης. Επίσης, θα πρέπει να υπάρχει διαφάνεια στις διαδικασίες και στα κριτήρια που χρησιμοποιούνται στην αξιολόγηση (Article III.2) και να παρέχονται από τα Μέρη επαρκείς και αληθείς πληροφορίες, για να διευκολύνεται η αναγνώριση⁹ των τίτλων σπουδών (Article III.4).

Στο τέταρτο (Section IV-Recognition of qualifications giving access to higher education), στο πέμπτο (Section V-Recognition of periods of study) και στο έκτο μέρος (Section VI-Recognition of higher education qualifications) της Σύμβασης τα Μέρη δεσμεύονται να αναγνωρίζουν τους τίτλους σπουδών που δίνουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση, τις περιόδους σπουδών¹⁰ και τους τίτλους σπουδών της ανώτατης εκπαίδευσης¹¹ αντίστοιχα, εκτός και αν παρατηρηθούν θεμελιώδεις διαφορές¹² (unless a substantial difference can be shown/ unless a substantial difference can be demonstrated¹³) του ξένου τίτλου με τον αντίστοιχο εθνικό τίτλο.

---

⁹ Στην περίπτωση που η αρμόδια αρχή ενός Μέρους απορρίπτει την αναγνώριση, θα πρέπει να δηλωθούν οι λόγοι της απόρριψης και να δοθούν πληροφορίες αναφορικά με τα μέτρα που οφείλει να πάρει ο αιτών, για να αποκτήσει την αναγνώριση σε μεταγενέστερο στάδιο. Αν απορριφθεί ξανά ή δεν ληφθεί κάποια απόφαση από την αρμόδια αρχή, ο αιτών μπορεί να κάνει έφεση εντός ορισμένου χρονικού πλαισίου (Article III.5). Γίνεται εμφανές λοιπόν ότι οι διαδικασίες της αναγνώρισης που προβλέπονται από τη Σύμβαση είναι ευέλικτες αλλά επιτακτικές και με στόχο τη διευκόλυνση της υλοποίησής της.

¹⁰ Η Σύμβαση προτρέπει τα Μέρη της να διευκολύνουν την αναγνώριση των περιόδων σπουδών, με το να υπάρξει προηγούμενη συμφωνία μεταξύ του ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης στο οποίο θα πραγματοποιηθεί η σχετική περίοδος σπουδών και του ιδρύματος ή της αρμόδιας αρχής που θα αναγνωρίσει αυτή την περίοδο και με την έκδοση πιστοποιητικού ή αντίγραφο ακαδημαϊκών εγγράφων που να πιστοποιούν ότι ο φοιτητής έχει ολοκληρώσει επιτυχώς τη συγκεκριμένη περίοδο σπουδών (Article V.3).

¹¹ Η αναγνώρισή των εν λόγω τίτλων σπουδών μπορεί να οδηγήσει στη συνέχιση των σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση, στην προετοιμασία για την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος ή στη διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά εργασίας (Article VI.3).

¹² Οι θεμελιώδεις διαφορές αφορούν ουσιαστικά στα μαθησιακά αποτελέσματα (learning outcomes), δηλαδή στις γνώσεις και στις δεξιότητες που ο πτυχιούχος έχει αποκτήσει με την κατοχή του συγκεκριμένου τίτλου σπουδών (Article III.1), καθώς τα μαθησιακά αποτελέσματα μπορεί να παρουσιάζουν διαφορές στο εκπαιδευτικό σύστημα ενός Μέρους που ζητείται η αναγνώριση του τίτλου σπουδών σε σχέση με το εκπαιδευτικό σύστημα του Μέρους που αποκτήθηκαν.

¹³ Σε αυτά τα τρία μέρη της Σύμβασης επαναλαμβάνεται συνολικά τρεις φορές η έκφραση «*unless a substantial difference can be shown*» και μια φορά η έκφραση «*unless a substantial difference can be demonstrated*» τονίζοντας έτσι τη σημαντικότητα της αναγνώρισης των τίτλων και των περιόδων σπουδών και υπογραμμίζοντας την αμοιβαία, συνεχή και με κάθε δυνατή προσπάθεια που πρέπει να

Το έβδομο μέρος (Section VII-Recognition of qualifications held by refugees, displaced persons and persons in a refugee-like situation) αφορά στην αναγνώριση των τίτλων σπουδών που κατέχονται από πρόσφυγες, εκτοπισθέντες και άτομα που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση με τους πρόσφυγες¹⁴ και υποχρεώνει τα Μέρη της Σύμβασης να αναπτύξουν πρακτικές για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών των προσφύγων, που θα τους δώσουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση ενός Μέρους ή σε ένα πρόγραμμα ανώτατης εκπαίδευσης ή σε δραστηριότητες απασχόλησης, ακόμα και αν δεν μπορούν να αποδείξουν με στοιχεία τους τίτλους σπουδών που απέκτησαν σε ένα άλλο Μέρος (Article VII).

Το όγδοο μέρος (Section VIII-Information on the assessment of higher education institutions and programmes) αφορά στις πληροφορίες που πρέπει να παρέχουν όλα τα Μέρη για κάθε ίδρυμα που ανήκει στο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσής τους και για κάθε πρόγραμμα που υλοποιείται στα ιδρύματα αυτά προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στις αρμόδιες αρχές των Μερών να εξακριβώσουν αν η ποιότητα των τίτλων σπουδών, που εκδίδονται από αυτά τα ιδρύματα, δικαιολογεί την αναγνώριση από το Μέρος από το οποίο ζητείται. Στην περίπτωση ύπαρξης θεσμοθετημένης αρχής διασφάλισης ποιότητας σε ένα Μέρος της Σύμβασης, ζητούνται πληροφορίες σχετικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν στην αξιολόγηση και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, ενώ στην περίπτωση μη θεσμοθετημένης αρχής διασφάλισης ποιότητας, ζητούνται πληροφορίες σχετικά με τους τίτλους σπουδών που αποκτήθηκαν από την παρακολούθηση ενός προγράμματος ανώτατης εκπαίδευσης ή από τη φοίτηση σε ένα ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης (Article VIII.1).

Επίσης, τα Μέρη υποχρεούνται να περιγράψουν τα προγράμματα ανώτατης εκπαίδευσης που διαθέτουν και να καταγράψουν όσα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης πιστοποιούν τα ίδια ότι ανήκουν στο εθνικό τους σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης είτε αυτά είναι ιδιωτικά ή δημόσια, είτε ανήκουν εντός ή εκτός της επικράτειάς τους

καταβάλουν τα Μέρη της για να διασφαλίζουν τη Σύμβαση, με απώτερο σκοπό τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής αλλά και της επαγγελματικής κινητικότητας.

¹⁴ Η Σύμβαση διαθέτει κοινωνική διάσταση και στηρίζεται στη αρχή της συμπερίληψης (inclusive) καθώς περιλαμβάνει και τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες στις πρακτικές για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών τους, με ακόμα περισσότερη ευελιξία, αφού δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση η επίδειξη των σχετικών (relevant) εγγράφων για τη φοίτησή τους σε όποια χώρα μέλος επιθυμούν.

(Article VIII.2). Σε αυτό το σημείο φαίνεται η διευρυμένη άποψη της Σύμβασης για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία περιλαμβάνει και τα ιδιωτικά εκτός από τα δημόσια καθώς και τα παραρτήματα μητρικών ιδρυμάτων των Μερών που εδράζονται σε άλλη χώρα. Επίσης, ως υπογραμμιστεί το γεγονός ότι τα Μέρη είναι αποκλειστικά αρμόδια να ορίσουν ποια είναι τα ιδρύματα που ανήκουν στο δικό τους σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης.

Το ένατο μέρος (Section IX – Information on recognition matters) αφορά την πληροφόρηση για θέματα αναγνώρισης και δεσμεύει τα Μέρη να φτιάξουν διαφανή συστήματα για την λεπτομερή περιγραφή των τίτλων σπουδών που αποκτήθηκαν (Article IX.1). Για την ενίσχυση της διαφάνειας στις διαδικασίες αναγνώρισης, τα Μέρη δεσμεύονται να ιδρύσουν Εθνικά Κέντρα Πληροφόρησης (NARIC centres) που θα παρέχουν πληροφορίες και συμβουλές σε θέματα αναγνώρισης και θα διευκολύνουν την πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν τόσο τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα και τους τίτλους σπουδών όσο και τα αντίστοιχα των άλλων Μερών (Article IX.2).

Ένα εργαλείο λεπτομερούς περιγραφής των αποκτηθέντων τίτλων σπουδών είναι το Παράρτημα Διπλώματος¹⁵ (Diploma Supplement), το οποίο δημιουργήθηκε από την συνεργασία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO το 1998 (Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2012, 2012:53). Η Σύμβαση δεσμεύει τα Μέρη της να προωθούν την καθολική του εφαρμογή (Article IX.3). Συγκεκριμένα, συνιστά ένα επεξηγηματικό έγγραφο, το οποίο δεν υποκαθιστά τον επίσημο τίτλο σπουδών αλλά επισυνάπτεται στους τίτλους προπτυχιακών ή μεταπτυχιακών σπουδών που χορηγούν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και παρέχει πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα του κατόχου του τίτλου σπουδών, το είδος του τίτλου σπουδών, το επίπεδο του τίτλου, το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν¹⁶, τη λειτουργία του τίτλου και το εθνικό σύστημα τριτοβάθμιας

¹⁵ Στην Ελλάδα το Παράρτημα Διπλώματος θεσμοθετήθηκε με το άρθρο 15 του Κεφαλαίου Β' του Ν. 3374/2005 και προβλέπει την έκδοσή του στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα και την επισύναψή του στους τίτλους σπουδών που χορηγούν τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης (ΦΕΚ 189/2-8-2005 τ. Α'). Βλ. παραδείγματα στο: (<https://europass.cedefop.europa.eu/documents/european-skills-passport/diploma-supplement/examples>).

¹⁶ Το Παράρτημα Διπλώματος στηρίζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα για την επίτευξη της αναγνώρισης, δηλ. στις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες που έχουν αποκτηθεί με την κατοχή του τίτλου σπουδών.

εκπαίδευσης. Το Παράρτημα Διπλώματος εκδίδεται αυτόματα και δωρεάν σε μια ευρέως διαδεδομένη ευρωπαϊκή γλώσσα¹⁷ και στόχος του είναι να παράσχει επαρκή στοιχεία για τη βελτίωση της διεθνούς «διαφάνειας» και της δίκαιης ακαδημαϊκής και επαγγελματικής αναγνώρισης των τίτλων σπουδών¹⁸.

Το δέκατο μέρος (Section X – Implementation mechanisms) αναφέρεται στα εργαλεία εφαρμογής της Σύμβασης. Η εφαρμογή της Σύμβασης προωθείται, διευκολύνεται και επιβλέπεται (article X.1) από:

α) την Επιτροπή¹⁹ που συστήθηκε το 1999 (the Committee of the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region)
β) το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Κέντρων Πληροφόρησης²⁰ (the European Network of National Information Centres on academic mobility and recognition (the ENIC/NARIC Network) (Article X.1).

Τέλος, στο ενδέκατο και τελευταίο μέρος της Σύμβασης (Section XI – Final clauses) αναφέρονται οι τελικές διατάξεις. Συγκεκριμένα, αναφέρονται τα κράτη που μπορούν να υπογράψουν ή κυρώσουν την Σύμβαση (Article XI.1), ο προβλεπόμενος χρόνος εφαρμογής της (Article XI.2) και άλλες διαδικαστικές πρακτικές που οφείλουν να ακολουθούν τα Μέρη της Σύμβασης.

Συνοψίζοντας, στη Σύμβαση υπάρχουν τέσσερα είδη αναγνώρισης:

---

¹⁷http://ec.europa.eu/education/resources/diploma-supplement_en.

¹⁸Βλ. στο κεφάλαιο II.

¹⁹Η Επιτροπή υιοθετεί συστάσεις, πρωτόκολλα και μοντέλα καλών πρακτικών για να καθοδηγήσει τις αρμόδιες αρχές των Μερών στην εφαρμογή της Σύμβασης και στην εξέταση των αιτήσεων για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών. Η επιτροπή λαμβάνει τις αποφάσεις από κοινού με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Κέντρων Πληροφόρησης (Article X.2).

²⁰Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Εθνικών Κέντρων Πληροφόρησης συστάθηκε με απόφαση της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 9 Ιουνίου 1994 και της Περιφερειακής Επιτροπής της UNESCO για την Ευρώπη στις 18 Ιουνίου 1994 (Article X.1). Αποτελείται από τα Εθνικά Κέντρα Πληροφόρησης (NARIC network) και συνεργάζεται στενά μαζί τους σε ζητήματα σχετικά με την ακαδημαϊκή αναγνώριση και την κινητικότητα (Article X.3).

α) Αναγνώριση των τίτλων σπουδών που δίνουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση (Section IV- Recognition of qualifications giving access to higher education).

β) Αναγνώριση των περιόδων σπουδών (Section V- Recognition of periods of study).

γ) Αναγνώριση των τίτλων σπουδών της ανώτατης εκπαίδευσης (Section VI - Recognition of higher education qualifications).

δ) Αναγνώριση των τίτλων σπουδών που κατέχονται από πρόσφυγες, εκτοπισθέντες και άτομα που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση με τους πρόσφυγες (Section VII- Recognition of qualifications held by refugees, displaced persons and persons in a refugee-like situation).

Η Σύμβαση της Λισσαβόνας για την επίτευξη της αναγνώρισης όλων των ειδών στηρίζεται στις παρακάτω αρχές:

α) Στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των τίτλων σπουδών από τα Μέρη της Σύμβασης, αν δεν υπάρχουν θεμελιώδεις διαφορές.

β) Στην αρχή της δίκαιης αναγνώρισης, με διαφανείς πρακτικές και αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των Μερών που συμμετέχουν στη Σύμβαση.

γ) Στην αρχή της συμπερίληψης (inclusion) όλων των κοινωνικών ομάδων και της μη διάκρισης.

δ) Στην αρχή της επαρκούς και σωστής πληροφόρησης.

Οι αρχές που διέπουν τη Σύμβαση της Λισσαβόνας την καθιστούν σημαντικό παράγοντα προώθησης της αναγνώρισης των τίτλων και περιόδων σπουδών. Η δίκαιη ακαδημαϊκή αναγνώριση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της φοιτητικής κινητικότητας (The European Recognition Manual for Higher Education Institutions, 2016:9) και διευκολύνει κατ'επέκταση την πρόσβαση στην αγορά εργασίας (article VI.4). Μάλιστα, η διεθνής εμβέλεια της Σύμβασης, συμβάλλει στην αναγνώριση των ευρωπαϊκών τίτλων σπουδών στον υπόλοιπο κόσμο (Ασδεράκη, 2008:379) ενισχύοντας έτσι τη

διεθνοποίηση της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης, την ελκυστικότητά της για τους ξένους φοιτητές και παράλληλα την ανταγωνιστικότητά της με τα διεθνή πανεπιστήμια.

Το κεφάλαιο που ακολουθεί θα πραγματευτεί τη σχέση μεταξύ της Διαδικασίας της Μπολόνια και της Σύμβασης της Λισσαβόνας ως προς το ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης και τις πολιτικές που αναπτύσσει η Διαδικασία για την προώθησή του.

Η Σύμβαση της Λισσαβόνας και η Διαδικασία της Μπολόνια

Η Σύμβαση της Λισσαβόνας (Lisbon Recognition Convention) αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ) καθώς παρέχει μια κοινή και αποδεκτή νομική βάση για το ζήτημα της αναγνώρισης στην περιοχή και αποτελεί, επίσης, το μόνο δεσμευτικό κείμενο του ΕΧΑΕ (Bologna Process Implementation Report, 2015:77). Έτσι, η Σύμβαση συνιστά «σήμερα το κύριο εργαλείο διευθέτησης του ζητήματος της αναγνώρισης στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνια» (Ασδεράκη, 2008:372).

Η αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών επισημαίνεται σε κάθε Ανακοινωθέν (*Communiqué*) της Διαδικασίας της Μπολόνια, από το 1999 που υπογράφηκε μέχρι το πιο πρόσφατο του 2015, γεγονός που αποδεικνύει τη σημασία του ζητήματος για τη Διαδικασία και την αναγωγή του σε κεντρικό της άξονα. Μάλιστα, στο Ανακοινωθέν του Βερολίνου, το 2003, τονίζεται η ανάγκη αναγνώρισης και της πρότερης μάθησης (prior learning).

Στον πίνακα 2 φαίνεται η συχνότητα εμφάνισης της λέξης «recognition» σε κάθε Ανακοινωθέν της Διαδικασίας ξεχωριστά και συνολικά. Η δυναμική των αριθμών δείχνει την τάση που υπάρχει στην Διαδικασία της Μπολόνια να συζητείται έντονα και συνεχώς η αναγνώριση συλλήβδην, τόσο της τυπικής, με την αναγνώριση των τίτλων και των περιόδων σπουδών, όσο και της μη τυπικής και άτυπης μάθησης με την αναγνώριση της πρότερης μάθησης.

Πίνακας 2: Συχνότητα εμφάνισης της λέξης «recognition» αναφορικά με τους τίτλους και περιόδους σπουδών, την μη τυπική και άτυπη μάθηση στα Ανακοινωθέντα της Διαδικασίας της Μπολόνια

Bologna	Prague	Berlin	Bergen	London	Leuven	Budapest-Vienna	Bucharest	Yerevan	Σύνολο
1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2012	2015	
1	4	5	12	15	5	2	15	11	70

Πηγή: Communiqués 1999-2015.

Ο πίνακας 3 δείχνει τη συχνότητα εμφάνισης της φράσης «Lisbon Recognition Convention» σε κάθε Ανακοινωθέν της Διαδικασίας ξεχωριστά και συνολικά. Παρατηρείται ότι η Σύμβαση δεν αναφέρεται στα δύο πρώτα Ανακοινωθέντα, της Μπολόνια και της Πράγας, παρόλο που τέθηκε σε ισχύ την ίδια χρονιά που υπογράφηκε η Διαδικασία της Μπολόνια και μοιράζονταν ως κοινό στόχο την αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών. Το 2003, μετά από προεργασία του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO, που συμμετέχουν ως συμβουλευτικά μέλη στη Διαδικασία, η Σύμβαση αναφέρεται στο Ανακοινωθέν του Βερολίνου (Ασδεράκη, 2008:378).

Πίνακας 3: Συχνότητα εμφάνισης της φράσης «Lisbon Recognition Convention» στα Ανακοινωθέντα της Διαδικασίας της Μπολόνια

Bologna	Prague	Berlin	Bergen	London	Leuven	Budapest-Vienna	Bucharest	Yerevan	Σύνολο
1999	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2012	2015	
0	0	2	2	3	0	0	1	1	9

Πηγή: Communiqués 1999-2015.

Πιο συγκεκριμένα, παρακολουθώντας την εξέλιξη του ζητήματος της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στο πλαίσιο της Διαδικασίας, διαπιστώνεται ότι εξαρχής στο

Ανακοινωθέν της Μπολόνια αναφέρεται και τονίζεται η ανάγκη της αναγνώρισης των περιόδων ερευνητικής, διδακτικής και επιμορφωτικής δραστηριότητας, που έχουν αναπτυχθεί στον Ευρωπαϊκό χώρο από διδάσκοντες, ερευνητές και διοικητικό προσωπικό, με στόχο την προώθηση της κινητικότητας στον ΕΧΑΕ. Συνεπώς, στη Διαδικασία, το ζήτημα της αναγνώρισης αρχικά αφορά στο προσωπικό των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και όχι στους φοιτητές, ως μια συλλήβδην αναγνώριση τίτλων και περιόδων σπουδών, όπως συμβαίνει στη Σύμβαση της Λισαβόνας. Ωστόσο, η Διαδικασία εξαρχής προωθεί τη χρήση του Παραρτήματος Διπλώματος (Diploma Supplement) για την εύκολη ανάγνωση και σύγκριση των τίτλων σπουδών, όπως κάνει και η Σύμβαση (Article IX.3), για την ενίσχυση της απασχολησιμότητας των Ευρωπαίων πολιτών, της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του Ευρωπαϊκού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης και της κινητικότητας των φοιτητών.

Στη συνέχεια, δύο μόλις χρόνια αργότερα, το 2001 στο Ανακοινωθέν της Πράγας, η διευκόλυνση της ακαδημαϊκής και επαγγελματικής αναγνώρισης των μαθημάτων αλλά και των πτυχίων και άλλων τίτλων σπουδών καθώς και η προώθηση μιας εύκολης, αποτελεσματικής και δίκαιης αναγνώρισης αποτελούν σημαντικούς στόχους της Διαδικασίας, για να ενισχυθεί και να εδραιωθεί ο ΕΧΑΕ, μέσω της αποδοτικής χρήσης όλων των προσόντων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων των Ευρωπαίων πολιτών. Η Διαδικασία αποκτά, μάλιστα, ευελιξία στο θέμα της αναγνώρισης, καθώς δεν περιορίζεται στην αναγνώριση μόνο των πτυχίων αλλά επεκτείνεται και στην αναγνώριση μαθημάτων και άλλων τίτλων σπουδών. Με αυτόν τον τρόπο, καλύπτει τόσο την τυπική όσο και τη μη τυπική εκπαίδευση.

Στο αμέσως επόμενο Ανακοινωθέν του Βερολίνου (2003) αναφέρεται για πρώτη φορά, όπως ειπώθηκε παραπάνω, η Σύμβαση της Λισαβόνας και μάλιστα τονίζεται τόσο η σπουδαιότητά της για την προώθηση της ακαδημαϊκής αναγνώρισης όσο και η αναγκαιότητα να κυρωθεί και να εφαρμοστεί από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνια. Επίσης, συνδέεται ρητά για πρώτη φορά η αναγνώριση των πτυχίων με την υιοθέτηση ενός συστήματος εύκολης ανάγνωσης και σύγκρισής τους και συγκεκριμένα με το Παράρτημα Διπλώματος, το οποίο διευκολύνει την ακαδημαϊκή αναγνώριση, μέσω της διαφάνειας που προσφέρει, πέραν της ενίσχυσης της απασχολησιμότητας, που ανέφεραν τα προηγούμενα Ανακοινωθέντα. Για τους σκοπούς

αυτούς το Παράρτημα Διπλώματος κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό και τίθεται στόχος της Διαδικασίας ο κάθε απόφοιτος, από το 2005 και μετά, να το λαμβάνει αυτόματα, δωρεάν και σε μια ευρέως διαδεδομένη ευρωπαϊκή γλώσσα.

Προωθείται επιπροσθέτως, η αναγνώριση των κοινών πτυχίων (joint degrees) όλων των κύκλων σπουδών για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης της ανώτατης εκπαίδευσης, της απασχολησιμότητας στον Ευρωπαϊκό χώρο και της καλλιέργειας της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και ιδιότητας του πολίτη στους φοιτητές. Μάλιστα, αναφέρεται για πρώτη φορά η ανάγκη αναγνώρισης της πρότερης μάθησης (prior learning), ως αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας της ανώτατης εκπαίδευσης, ανοίγοντας έτσι το δρόμο της αναγνώρισης και της άτυπης μάθησης στο πλαίσιο της Διαδικασίας της Μπολόνια. Το ζήτημα της αναγνώρισης των τίτλων και των περιόδων σπουδών, τέλος, αποτέλεσε προτεραιότητα των διεργασιών της Διαδικασίας για την επόμενη συνάντηση των Υπουργών Παιδείας το 2005, γεγονός που δείχνει τη σημασία του ζητήματος για τη Διαδικασία και τη λειτουργία του EXAE.

Στο Ανακοινωθέν του Μπέργκεν, το 2005, αναφέρεται ότι σημειώθηκε πρόοδος σχετικά με την προώθηση της αναγνώρισης, καθώς είχε κυρώσει τη Σύμβαση της Λισαβόνας το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχουσών χωρών (36 από τις 45) στη Διαδικασία και παροτρύνονται να την κυρώσουν άμεσα και οι υπόλοιπες χώρες. Η Σύμβαση είναι τόσο σημαντική για τη Διαδικασία, που καλεί όλες τις χώρες να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να εφαρμόσουν πλήρως τις αρχές της Σύμβασης, όπως περιγράφηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, και να απευθύνονται στα δίκτυα ENIC/NARIC για να αντιμετωπιστεί καθετί που αποτελεί εμπόδιο στην προώθηση της αναγνώρισης και να βελτιωθεί η ποιότητα των διαδικασιών της αναγνώρισης των ξένων τίτλων σπουδών.

Επίσης, επισημαίνεται πάλι η ανάγκη αναγνώρισης των κοινών πτυχίων, που αποκτήθηκαν σε δύο ή περισσότερες χώρες του EXAE, καθώς η Διαδικασία θέλει να προωθήσει την κινητικότητα των φοιτητών, να τους εμφυσήσει το αίσθημα του Ευρωπαίου πολίτη και να ισχυροποιήσει την επιστημονική, εκπαιδευτική και ερευνητική της διάσταση. Συν τοις άλλοις, αναφέρεται ξανά το ζήτημα της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης και πλέον ρητά η αναγνώριση της μη τυπικής

εκπαίδευσης και άτυπης μάθησης, ως μέσο πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση. Έτσι, η Διαδικασία γίνεται περισσότερο συμπεριληπτική (inclusive) καθώς δίνει στους πολίτες τη δυνατότητα επιλογής εναλλακτικών μονοπατιών μάθησης για να εισαχθούν στην ανώτατη εκπαίδευση.

Η Διαδικασία προωθεί, ακόμα, την πλήρη αναγνώριση των περιόδων σπουδών που πραγματοποιήθηκαν σε άλλη χώρα του ΕΧΑΕ και την ευρεία χρήση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων κινητικότητας για την ενίσχυσή της. Τέλος, το γεγονός ότι η αναγνώριση των πτυχίων, των περιόδων σπουδών, των κοινών πτυχίων όλων των κύκλων σπουδών και της πρότερης μάθησης με τη δημιουργία ευέλικτων μονοπατιών μάθησης αποτελούν προτεραιότητες για την επόμενη Υπουργική συνάντηση το 2007, καταδεικνύει τον κεντρικό ρόλο του ζητήματος της αναγνώρισης στη Διαδικασία και εξηγεί τις πολιτικές που αναπτύσσονται για την προώθησή της.

Στο Ανακοινωθέν του Λονδίνου το 2007 επισημαίνεται η προώθηση της πλήρους εφαρμογής των εργαλείων της Διαδικασίας για την αναγνώριση, όπως είναι το Παράρτημα Διπλώματος και τονίζεται ότι η δίκαιη αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών καθώς και της πρότερης μάθησης, συμπεριλαμβανομένης της μη τυπικής και άτυπης μάθησης, αποτελούν δομικά στοιχεία του ΕΧΑΕ. Επίσης, προωθείται η εφαρμογή της Σύμβασης της Λισαβόνας ως ζήτημα προτεραιότητας, η βελτίωση των διαδικασιών για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης και συγκεκριμένα της αναγνώρισης των τίτλων σπουδών ως μέσο διεθνοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης και συνεργασίας του ΕΧΑΕ με διεθνείς εταίρους. Η Διαδικασία καλεί μάλιστα όλες τις συμμετέχουσες σε αυτή χώρες να αξιολογούν τους τίτλους σπουδών από άλλες χώρες διεθνώς, με βάση τις αρχές της Σύμβασης, της αμοιβαίας αναγνώρισης και εμπιστοσύνης. Για ακόμα μια φορά, η αναγνώριση των πτυχίων, των περιόδων σπουδών, της πρότερης μάθησης καθώς και οι προτάσεις βελτίωσης των διαδικασιών της αναγνώρισης τίθενται ως προτεραιότητες των διεργασιών για την Υπουργική συνάντηση το 2009. Η επανάληψη αυτών των προτεραιοτήτων σε πολλά Ανακοινωθέντα φανερώνει αφενός τη σημασία της αναγνώρισης για τη βιωσιμότητα του ΕΧΑΕ και αφετέρου τις δυσκολίες που υπάρχουν στην εφαρμογή της.

Στο Ανακοινωθέν της Λεβέν το 2009 προωθούνται πολιτικές για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης στη βάση των μαθησιακών αποτελεσμάτων (learning outcomes), χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν μέσα από ποια διαδρομή μάθησης (τυπική, μη τυπική, άτυπη) αυτή αποκτήθηκε. Μάλιστα, ο στόχος που έχει τεθεί σχετικά με το ότι μέχρι το 2020 τουλάχιστον το 20% των αποφοίτων του ΕΧΑΕ θα πρέπει να έχουν πραγματοποιήσει μια περίοδο σπουδών στο εξωτερικό, τονίζει την ανάγκη προώθησης και εφαρμογής των πολιτικών για την αναγνώριση. Δεν είναι τυχαίο ότι η Διαδικασία θέτει ως προτεραιότητα για τη συνάντηση των Υπουργών Παιδείας το 2012 την υποβολή αναλυτικών προτάσεων των εθνικών σχεδίων δράσης αναφορικά με το ζήτημα της αναγνώρισης.

Στο Ανακοινωθέν της Βουδαπέστης - Βιέννης το 2010 αναφέρεται ότι η δίκαιη αναγνώριση των τίτλων σπουδών μπορεί να βοηθήσει τους φοιτητές να βρουν τα κατάλληλα γι' αυτούς εκπαιδευτικά μονοπάτια. Ωστόσο, η αναγνώριση δεν έχει εφαρμοστεί σε ικανοποιητικό βαθμό από όλες τις χώρες του ΕΧΑΕ, γεγονός που προβληματίζει τους Υπουργούς Παιδείας που συμμετέχουν στη Διαδικασία.

Στο Ανακοινωθέν του 2012 στο Βουκουρέστι υπογραμμίζεται η ανάγκη της αναγνώρισης της πρότερης γνώσης και ως παράγοντας ενίσχυσης της κοινωνικής διάστασης του ΕΧΑΕ. Επίσης, προωθείται πλέον το ζήτημα της αναγνώρισης και η χρήση του Παραρτήματος Διπλώματος στη βάση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Ακόμα, αναφέρεται ότι τα πλαίσια προσόντων (qualification frameworks) εξυπηρετούν τόσο ακαδημαϊκούς όσο και επαγγελματικούς σκοπούς, καθώς βοηθούν στην αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων. Έτσι, στην ακαδημαϊκή αναγνώριση που προωθεί η Διαδικασία προστίθεται και η επαγγελματική (professional recognition), οι οποίες αποτελούν τον πυρήνα του ΕΧΑΕ. Σύμφωνα με το παρόν Ανακοινωθέν, προτεραιότητα για το 2012 αποτελεί, η πλήρης εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με τη Σύμβαση της Λισαβόνας και η προώθηση της χρήσης του εγχειριδίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Αναγνώρισης για την παροχή οδηγιών για την αναγνώριση των ξένων τίτλων σπουδών και την προώθηση διαδικασιών για την αναγνώριση. Τέλος, προτεραιότητες για το 2015 ορίζονται η αναγνώριση της πρότερης μάθησης και η εύρεση μεθόδων για την επίτευξη της αυτόματης ακαδημαϊκής αναγνώρισης των συγκρίσιμων πτυχίων.

Στο Ανακοινωθέν του Ερεβάν το 2015 τέθηκαν οι προτεραιότητες για το 2020, ανάμεσα στις οποίες είναι:

α) Η αυτόματη αναγνώριση των τίτλων σπουδών ώστε φοιτητές και απόφοιτοι να μπορούν εύκολα να μετακινηθούν στον ΕΧΑΕ,

β) Η ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών για ακαδημαϊκούς και επαγγελματικούς σκοπούς και

γ) Η ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών για την αναγνώριση της πρότερης γνώσης.

Τέλος, οι χώρες της Διαδικασίας δεσμεύτηκαν:

α) Να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να εφαρμόσουν τη Σύμβαση της Λισσαβόνας.

β) Να προωθήσουν την αναγνώριση της πρότερης μάθησης και σε ιδρυματικό επίπεδο.

γ) Να αναθεωρήσουν τα εθνικά πλαίσια προσόντων για να αναγνωρίζεται η πρότερη μάθηση.

δ) Να προωθήσουν την επαγγελματική αναγνώριση.

ε) Να βεβαιώσουν ότι οι τίτλοι σπουδών που αποκτιούνται σε χώρα που ανήκει στον ΕΧΑΕ αναγνωρίζονται αυτόματα στο ίδιο επίπεδο όπως οι συναφείς εθνικοί τίτλοι σπουδών.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται συνοπτικά η εξέλιξη του ζητήματος της ακαδημαϊκής αναγνώρισης παράλληλα με την εξέλιξη της Διαδικασίας της Μπολόνια.

Πίνακας 4: Η εξέλιξη της ακαδημαϊκής αναγνώρισης στη Διαδικασία της Μπολόνια.

Communiqués	Αναφορές στο ζήτημα της αναγνώρισης.	Σαφείς αναφορές στη Σύμβαση της Λισσαβόνας.	Αναφορές στην αναγνώριση της άτυπης μάθησης.	Αναφορές στην αναγνώριση των joint degrees.
Bologna (1999)	Η αναγνώριση των περιόδων ερευνητικής, διδακτικής και επιμορφωτικής δραστηριότητας, που έχουν αναπτυχθεί στον Ευρωπαϊκό χώρο από διδάσκοντες, ερευνητές και διοικητικό προσωπικό.			
Prague (2001)	Διευκόλυνση της ακαδημαϊκής και επαγγελματικής αναγνώρισης των μαθημάτων, πτυχίων και άλλων τίτλων σπουδών. Προώθηση μιας εύκολης, αποτελεσματικής και δίκαιης αναγνώρισης.			
Berlin (2003)		Οι Υπουργοί υπογραμμίζουν τη σημασία της Σύμβασης της Λισσαβόνας η οποία θα πρέπει να επικυρωθεί από όλες τις χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνια.	Αναγνώριση της πρότερης μάθησης (prior learning), ως αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας της ανώτατης εκπαίδευσης.	Αναγνώριση των κοινών πτυχίων (joint degrees) όλων των κύκλων σπουδών.
Bergen (2005)	Οι Υπουργοί καλούν όλες τις συμμετέχουσες χώρες να βελτιώσουν την ποιότητα των διαδικασιών της αναγνώρισης των ξένων τίτλων	Οι Υπουργοί καλούν όλες τις συμμετέχουσες χώρες να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να εφαρμόσουν πλήρως τις αρχές	Αναγνώριση της πρότερης μάθησης, συμπεριλαμβανομένης της μη-τυπικής και άτυπης μάθησης για την πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση.	Αναγνώριση των κοινών πτυχίων που αποκτήθηκαν σε δύο ή περισσότερες χώρες του EXAE.

Σύμβαση της Λισσαβόνας.	σπουδών και να αναγνωρίσουν πλήρως τις περιόδους σπουδών.	της Σύμβασης.		
London (2007)	Οι Υπουργοί καλούν όλες τις συμμετέχουσες χώρες να εφαρμόσουν πλήρως τα εργαλεία αναγνώρισης, να βελτιώσουν τις πρακτικές αναγνώρισης και την αναγνώριση των πτυχίων και των περιόδων σπουδών.	Αναγνώριση της Σύμβασης της Λισσαβόνας, ως ζήτημα προτεραιότητας.	Οι Υπουργοί καλούν όλες τις συμμετέχουσες χώρες να βελτιώσουν τις διαδικασίες για την αναγνώριση της πρότερης μάθησης.	
Leuven (2009)	Η αναγνώριση παραμένει προτεραιότητα.		Αναγνώριση της πρότερης μάθησης στη βάση των μαθησιακών αποτελεσμάτων χωρίς να λαμβάνεται υπόψη μέσα από ποιο είδος εκπαίδευσης (τυπική, μη τυπική, άτυπη) αυτή αποκτήθηκε.	
Budapest-Vienna (2010)	Η δίκαιη αναγνώριση των τίτλων σπουδών μπορεί να βοηθήσει τους φοιτητές να βρουν τα κατάλληλα γι' αυτούς εκπαιδευτικά μονοπάτια. Η αναγνώριση δεν έχει εφαρμοστεί σε ικανοποιητικό βαθμό από όλες τις χώρες του EXAE.			
Bucharest(2012)	Πρόωθηση της χρήσης του εγχειριδίου για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Αναγνώρισης για την παροχή οδηγιών για την	Εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με τη Σύμβαση της Λισσαβόνας.	Η αναγνώριση της πρότερης μάθησης αποτελεί προτεραιότητα.	

	<p>αναγνώριση των ξένων τίτλων σπουδών και την προώθηση των διαδικασιών για την αναγνώριση.</p> <p>Εύρεση μεθόδων για την επίτευξη της αυτόματης ακαδημαϊκής αναγνώρισης των συγκρίσιμων πτυχίων.</p>			
Yerevan (2015)	<p>Αυτόματη αναγνώριση των τίτλων σπουδών.</p> <p>Ανάπτυξη πολιτικών για την αναγνώριση των τίτλων σπουδών για ακαδημαϊκούς και επαγγελματικούς σκοπούς.</p>	<p>Οι Υπουργοί καλούν όλες τις συμμετέχουσες χώρες να προσαρμόσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να εφαρμόσουν τη Σύμβαση της Λισσαβόνας.</p>	<p>Ανάπτυξη πολιτικών για την αναγνώριση της πρότερης γνώσης.</p> <p>Αναθεώρηση των εθνικών πλαισίων προσόντων για να αναγνωρίζεται η πρότερη μάθηση.</p>	

Πηγή: Communiqués 1999-2015.

Καταλήγοντας, η Διαδικασία της Μπολόνια μοιράζεται τις ίδιες αρχές με τη Σύμβαση της Λισσαβόνας, καθώς κοινός στόχος και των δύο είναι τελικά η δίκαιη, αμοιβαία, αυτόματη αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών, καθώς και η αναγνώριση της πρότερης μάθησης, καλύπτοντας όλα τα είδη εκπαίδευσης (τυπική, μη τυπική, άτυπη) και εξυπηρετώντας τόσο την ακαδημαϊκή όσο και την επαγγελματική κινητικότητα. Η Σύμβαση αποτελεί έναν εξαιρετικά χρήσιμο οδηγό για τη Διαδικασία της Μπολόνια στο ζήτημα της αναγνώρισης, το οποίο εξελίχθηκε γι' αυτήν σταδιακά και κλιμακούμενα, όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα (πίνακας 4), για να καταλήξει να αποτελέσει ρητά τον πυρήνα του EXAE και το μέσο για την προώθηση της κινητικότητας, της εκπαιδευτικής, επιστημονικής, ερευνητικής και κοινωνικής διάστασης του EXAE. Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα δυνητικά την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του EXAE, της ελκυστικότητάς του, της διεθνοποίησης της ευρωπαϊκής ανώτατης εκπαίδευσης, της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Συμπέρασμα

Το ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης βρίσκεται στο κέντρο των ευρωπαϊκών και διεθνών πολιτικών συζητήσεων που αναπτύσσονται στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης (The European Recognition Manual for Higher Education Institutions, 2016: 9). Τόσο στη Σύμβαση της Λισσαβόνας, όσο και στη Διαδικασία της Μπολόνια η δίκαιη, διαφανής, αμοιβαία, εύκολη και αυτόματη αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών, καθώς και η προώθηση της αναγνώρισης της πρότερης μάθησης αποτελούν θεμελιώδεις αρχές και πρωτεύοντες επιδιωκόμενους στόχους.

Ωστόσο, κάποιες χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία²¹ αναφέρουν δυσκολίες ως προς την εφαρμογή της Σύμβασης καθώς η εθνική τους νομοθεσία έρχεται σε σύγκρουση με το νομικό πλαίσιο της Σύμβασης. Ένα παράδειγμα εθνικής νομοθετικής αντίθεσης σε διάταξη διεθνούς συνθήκης είναι η Ελλάδα, η οποία δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση της Λισσαβόνας, καθώς ο ορισμός που δίνει η Σύμβαση για τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης βρίσκεται σε αντιδιαστολή με την εθνική της νομοθεσία. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα αναγνωρίζει ως ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης μόνο τα δημόσια ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, τα πανεπιστήμια και τα Τ.Ε.Ι., (ά.1, παρ.2 του ν. 4009/2011) σε αντίθεση με τη Σύμβαση που ορίζει ότι ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης είναι όλα τα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα που αναγνωρίζει κάθε Μέρος ότι ανήκουν στο εθνικό τους σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης (Article VIII.2). Έτσι, με την υπογραφή της Σύμβασης, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης κάποια από τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών που λειτουργούν στην Ελλάδα (Ασδεράκη, 2008:374), όπως τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης, τα Ι.Ε.Κ γεγονός που θα δημιουργούσε τόσο δομικής όσο και λειτουργικής φύσεως προβλήματα στην ενδο-ελληνική διευθέτηση του εκπαιδευτικού μας συγκείμενου. Από την άλλη, η Ελλάδα μη επικυρώνοντας τη Σύμβαση, προστατεύοντας με αυτόν τον τρόπο το νομοθετικό της πλαίσιο, δημιουργεί σειρά προβλημάτων στις διεθνείς της σχέσης. Δύο παραδείγματα μπορεί να είναι ενδεικτικά. Πρώτον, ενώ οι εταίροι της αναγνωρίζουν αυτόματα τους ελληνικούς τίτλους σπουδών, η Ελλάδα δεν κάνει το ίδιο. Η ασυνέπεια αυτή έχει οδηγήσει την Ελλάδα στο ευρωπαϊκό δικαστήριο (ΔΕΚ) και μια σειρά από

²¹Βλ. πλήρη λίστα με τα μέλη της Διαδικασίας: (<http://www.ehea.info/pid34250/members.html>).

αποφάσεις την έχουν καταδικάσει. Γι' αυτό τον λόγο η Ελλάδα έχει αρχίσει να αναγνωρίζει επαγγελματικά αλλά όχι ακαδημαϊκά δικαιώματα στους κατόχους τίτλων σπουδών από ιδιωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στη χώρα κι από άλλες χώρες της Ευρώπης αναγνωρίζονται ως ανώτατα (ενδεικτικά: <https://www.esos.gr/arthra/53256/kollegia-yp-paideias-stoheyei-se-expres-anagnorisi-ptyhion>). Δεύτερον, αν η Ελλάδα επιθυμούσε να αναπτύξει μια πολιτική προσέλκυσης ξένων φοιτητών, η μη αυτόματη αναγνώριση πτυχίων θα την καθιστούσε μη ανταγωνιστική στον ανταγωνιστικό διεθνή χώρο.

Έτσι, στην πραγματικότητα, οι χώρες που παρουσιάζουν την παραπάνω νομοθετική διαφοροποίηση οφείλουν είτε να τροποποιήσουν την εθνική τους νομοθεσία, είτε να διασφαλίσουν ότι τηρείται η υπεροχή της διεθνούς νομοθεσίας (Report to the Bologna Follow up group, 2008:4) και άρα εφαρμόζονται οι αρχές της Σύμβασης της Λισσαβόνας από τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες χώρες του EXAE²² λαμβάνουν τις αποφάσεις για την αναγνώριση σε ιδρυματικό επίπεδο και η αυτονομία των ιδρυμάτων καθιστά αδύνατο για τις χώρες αυτές να διασφαλίσουν την εφαρμογή της Σύμβασης και να πραγματοποιήσουν την απαίτηση της Σύμβασης να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την πλήρη εφαρμογή της (Report to the Bologna Follow up group, 2008:4).

Οι δυσκολίες που προκύπτουν στην εφαρμογή της Σύμβασης δυσχεραίνουν την επίτευξη του στόχου για το 2020, που έχει θέσει η Διαδικασία της Μπολόνια, περί αυτόματης ακαδημαϊκής αναγνώρισης στο Ανακοινωθέν του Ερεβάν το 2015 με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η κινητικότητα των πτυχιούχων τόσο για ακαδημαϊκούς όσο και για επαγγελματικούς σκοπούς. Γνωρίζοντας ότι η δίκαιη ακαδημαϊκή αναγνώριση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της κινητικότητας των φοιτητών, της διεθνοποίησης της ανώτατης εκπαίδευσης, της λειτουργίας και της ελκυστικότητας του EXAE, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης,

---

²² Σε 30 χώρες οι αποφάσεις για την αναγνώριση των ξένων πτυχίων λαμβάνονται σε ιδρυματικό επίπεδο, σε 12 χώρες οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται από Υπουργείο ή άλλο Κυβερνητικό φορέα και σε 4 χώρες οι αποφάσεις λαμβάνονται από εθνικές αρχές, όπως συμβαίνει στην Κύπρο και στην Ελλάδα. Η εν λόγω πρακτική όμως μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την αυτονομία των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, περιορίζοντας τη δυνατότητα τους να δέχονται φοιτητές σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια εισαγωγής (Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2012,2012:55). Για την Ελλάδα αρμόδιος φορέας ακαδημαϊκής αναγνώρισης είναι ο Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.

είναι αναγκαίο όλες οι χώρες που συμμετέχουν στη Διαδικασία της Μπολόνια να διαμορφώσουν την εθνική τους νομοθεσία έτσι ώστε να μπορούν να υπογράψουν ή να κυρώσουν την Σύμβαση της Λισσαβόνας.

Επίσης, μια καλή ιδέα προς αυτή την κατεύθυνση θα ήταν να αποτελέσει η αναγνώριση των τίτλων και περιόδων σπουδών μέρος της διασφάλισης ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση²³, η οποία θα αξιολογεί το συντονισμό των ιδρυμάτων με τις αρχές της Σύμβασης (Report to the Bologna Follow up group, 2008:4). Συν τοις άλλοις, όλες οι χώρες της Διαδικασίας είναι απαραίτητο να εφαρμόσουν πλήρως το Παράρτημα Διπλώματος, για την προώθηση της διαφάνειας και της βελτίωσης των πρακτικών της ακαδημαϊκής αναγνώρισης, καθώς παρατηρείται ότι το Παράρτημα διπλώματος βρίσκεται σε φάση προχωρημένης μεν, αλλά όχι πλήρους εφαρμογής (Σταμέλος, 2016:16). Συγκεκριμένα, σε μόλις 25 από τις 48 χώρες του EXAE το Παράρτημα Διπλώματος χορηγείται αυτόματα και δωρεάν, ενώ σε 22 χώρες χορηγείται κατόπιν αιτήματος ή με αντίτιμο (Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2012, 2012:53). Μάλιστα, σε 8 χώρες, ανάμεσά τους και η Ελλάδα, η εφαρμογή του Παρατήματος Διπλώματος είναι πλημμελής (Σταμέλος, 2012:7).

Καταληκτικά, το ζήτημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης των τίτλων σπουδών είναι θεμελιώδες στο πλαίσιο του EXAE, τόσο για εσωτερικούς όσο και για εξωτερικούς λόγους. Οι χώρες που επιλέξουν να μην ενεργοποιήσουν τη Σύμβαση της Λισσαβόνας, μπορεί μεν να έχουν αυτό το δικαίωμα, αλλά κινδυνεύουν με απομόνωση και χάνουν τα όποια πλεονεκτήματα θα μπορούσαν να αντλήσουν. Αν σε αυτό προστεθούν οι υπουργικές υπογραφές στα Communiqués της Διαδικασίας της Μπολόνια, τότε οι χώρες που αποφασίζουν τη μη υιοθέτηση της Σύμβασης απλά νοούνται ως ασυνεπείς και αναξιόπιστες. Αν όμως μια χώρα που συμμετέχει σε μια διεθνή σύμπραξη, η οποία βασίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη και την παράλληλη υλοποίηση πολιτικών δεσμεύσεων, παρουσιάζει τέτοια συμπεριφορά οδηγείται μαθηματικά στο περιθώριο.

---

²³Μόνο σε 14 από τις 48 χώρες του EXAE οι πολιτικές αναγνώρισης αξιολογούνται τακτικά με εξωτερική διασφάλιση ποιότητας ενώ στην πλειοψηφία των χωρών η αναγνώριση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν τυγχάνει καμίας αξιολόγησης (Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2012, 2012:57).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bologna Declaration. 1999. *Joint declaration of the European Ministers of Education*, Bologna, 19 June 1999.
- Bologna process. 2001. *Towards the European Higher Education Area*, Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education, Prague, 19 May 2001.
- Bologna process. 2003. *Realizing the European Higher Education Area*, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Berlin, 19 September 2003.
- Bologna process. 2005. *The European Higher Education Area – Achieving the Goals*, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Bergen 19-20 May 2005.
- Bologna Process. 2007. *Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world*, London Communiqué, 18 May 2007.
- Bologna Process. 2009. *The Bologna Process 2020 - The European Higher Education Area in the new decade*, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.
- Bologna Process. 2010. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Budapest and Vienna, 11-12 March 2010.
- Bologna Process. 2012. *Making the Most of our Potential: Consolidating the European Higher Education Area*, Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education, Bucharest, 26-27 April 2012.
- Bologna process. 2012. *Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης το 2012: Έκθεση Εφαρμογής της Διαδικασίας της Μπολόνια*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Bologna Process. 2015. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education, Yerevan, 14-15 May 2015.
- Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. 1997. Lisbon 11 April 1997. Council of Europe.
- European Commission/EACEA/Eurydice. 2015. *The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Hargreaves, A. (in press). *Teaching in the Knowledge Society*. New York: Teachers College Press and Buckingham: Open University Press.
- Rauhvargers, A and Rusakova, A. 2008. *Report to the Bologna Follow up group on the analysis of the 2007 national action plans for recognition*. Strasbourg/Rīga, 12 September 2008.

The European Recognition Manual for Higher Education Institutions: Practical guidelines for credential evaluators and admission officers to provide fair and flexible recognition of foreign degrees and studies abroad. 2016. Second edition.

Ασδεράκη, Φ. 2008. *Ευρώπη και Παιδεία*. Αθήνα: Gutenberg.

Μουαμελετζή, Ε. 1997. *Η Επίδραση του Κοινοτικού Δικαίου στην Δημόσια και Ιδιωτική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σάκκουλα.

N. 3374. 2005. «Διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύστημα μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων – Παράρτημα διπλώματος», Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 189, 2 Αυγούστου 2005.

N. 4009. 2011. «Δομή, λειτουργία, διασφάλιση της ποιότητας των σπουδών και διεθνοποίηση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων», Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 195, 6 Σεπτεμβρίου 2011.

Σταμέλος, Γ. 2012. *Η θέση της Ελλάδας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης. Έκθεση για την υλοποίηση του Ε.Χ.Α.Ε. στην Ελλάδα*. Πάτρα: HepNet.

Σταμέλος, Γ. 2016. *Η πορεία εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης: Η περίπτωση της Ελλάδας*. Πάτρα: HepNet.

Διαδικτυακές αναφορές

Council of Europe (11/04/1997):

http://media.ehea.info/file/Lisbon_Recognition_Convention/04/5/Lisbon_Recognition_Convention_579045.pdf [accessed on 05.04.2017].

Council of Europe (11/04/1997):

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=9000016800ccde6> [accessed on 04.04.2017].

European Higher Education Area: <http://www.ehea.info/pid34363/ministerial-declarations-and-communicues.html> [accessed on 05.04.2017].

ECApedia (13/03/2014): http://ecahe.eu/w/index.php/Lisbon_Recognition_Convention [accessed on 04.04.2017].

Wikipedia The Free Encyclopedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Member_states_of_UNESCO [accessed on 06.04.2017].

Europass: <https://europass.cedefop.europa.eu/documents/european-skills-passport/diploma-supplement/examples> [accessed on 04.04.2017].

European Commission: http://ec.europa.eu/education/resources/diploma-supplement_en
[accessed on 07.04.2017].

Council of Europe Portal: http://www.coe.int/en/web/conventions/full_list//conventions/treaty/165/signatures [accessed on 05.04.2017].

European Higher Education Area: <http://www.ehea.info/pid34250/members.html> [accessed on 05.04.2017].

Esos.gr (09/10/2017): <https://www.esos.gr/arthra/53256/kollegia-yp-paideias-stoheyei-se-expres-anagnorisi-ptyhion> [accessed on 05.12.2017].